פרק שלשה עשר - בית שמאי

משנה

מדין תורה קטנה שאין לה אב אינה יכול להתקדש, אולם חכמים תיקנו שקטנה יתומה יכולים אמה ואחיה לקבל עבורה קידושין ולהשיאה כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר. וכמו כן תיקנו שקטנה יתומה שהשיאוה אמה או אחיה, רשאית לבטל את הקידושין הללו על ידי 'מיאון', והיינו שאומרת שאינה רוצה בבעלה ויוצאת בלי גט.

משנתנו שונה חמש הלכות בענין מיאון, בהן נחלקו בית שמאי ובית הלל: א. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים**, אֵין מְמָאֲנִין אֶלָּא אֲרוּסוֹת, כלומר קטנה רשאית למאן כל עוד שהיא ארוסה, אבל לאחר שבעלה נשאה אינה רשאית למאן בו ולצאת אלא צריכה ממנו גט. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים** ממאנים בין **אֲרוּסוֹת** ובין **נְשׂוּאוֹת**, כלומר גם לאחר שנישאת לבעלה, יכולה למאן בו ולצאת ללא גט.

ב. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים**, אין קטנה רשאית למאן אלא **בְּבַעַל**, **וְלֹא בְיָכְמָם** – שאם בעלה מת קודם שמיאנה בו ונפלה לפני אחיו ליבום, אינה יכולה למאן ביבם ולהפטר מזיקת היבום, אלא עליה להמתין עד שתהא גדולה ותחלוץ. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים**, יכולה היא למאן **בְּבַעַל** בחייו, **וּבְיָכְמָם** לאחר מות בעלה, ונפטרת מזיקת היבום בלי חליצה, ומותרת להינשא לאחר.

ג. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים**, **בְּפָנָיו** – קטנה אינה ממאנת אלא בנוכחות בעלה. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים**, יכולה למאן **בְּפָנָיו וְשֶׁלֹּא בְּפָנָיו**.

ד. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים**, קטנה אינה ממאנת אלא **בְּבֵית דִּין**. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים**, **בְּבֵית דִּין וְשֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין**.

ה. **אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי**, **מְמָאֶנֶת וְהִיא קְטַנָּה** – כל זמן שהיא קטנה יכולה למאן. **וַאֲפִילּוּ** נישאת כשהיא קטנה **אַרְבַּע וְחָמֵשׁ פְּעָמִים**, בכל פעם שמתארסת או שנשאת רשאית למאן בבעלה ולצאת בלי גט. **אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי** לבית הלל, **אֵין בָּנוֹת יִשְׂרָאֵל חֶפְקֵר**, שיהיו מאורסות לכמה בעלים ויוצאות מהם במיאון בלי גט, לפי שהדבר נראה כפריצות. **אֶלָּא מְמָאֶנֶת וּמְמָתֶנֶת** מלהתארס **עַד שֶׁתַּגְדִּיל** ויהיו קידושיה לשני ויהיו מהתורה, **וְתָמֵאן** שוב בראשון **וְתִנָּשֵׂא** לשני ויהיו אלו נישואין גמורים, ולא תצא ממנו אלא בגט.

גמרא

שנינו במשנה: בית שמאי אומרים אין ממאנין אלא ארוסות, ובית הלל אומרים ארוסות ונשואות. האמוראים ביארו את מחלוקתם: **אָמַר** רַב **יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל**, **מַאי טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי** שאין הנשואה ממאנת, **לְפִי שֶׁאֵין תְּנַאי בְּנִשּׂוּאִין** – אי קיום תנאי אינו מבטל נישואין, כלומר, הנושא אשה על תנאי כל שהוא, ולא התקיים התנאי אין הנישואין בטלים. ואפילו קידש אשה על תנאי ואחר כך נשאה והתנאי לא התקיים, אין הקידושין בטלים למפרע. והטעם לפי שחכמים שיערו שבשעת ביאה, מוחל הבעל על תנאו, ודעתו שהקידושין או הנישואין יחולו גם ללא קיום התנאי. **וְאִי** נאמר שקטנה **נְשׂוּאָה תָּמֵאן** ותצא מבעלה ללא גט, **אָתֵי לְמֵימַר** – יבואו לומר שהקטנה הותרה להינשא לאחר ללא גט, לא מחמת שמיאנה בבעלה, אלא משום שכנראה **יֵשׁ תְּנַאי בְּנִשּׂוּאִין** – שניתן לשאת אשה על תנאי, ואשה זו התקדשה על תנאי ונישאה, ומאחר ולא התקיים התנאי, בטלו הקידושין והיא הותרה לשוק, לכן תקנו שקטנה נשואה לא תמאן.

מקשה הגמרא: קטנה **שֶׁנִּבְעֲלָה לְחוּפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה** שאינה עוד ארוסה אלא נשואה, שלדעת בית שמאי אינה ממאנת, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר**, מה טעם יש לומר בזה, והרי לא יטעו לומר שיש תנאי בנישואין לפי שכל עוד שלא בא עליה אין הוא מוחל על תנאו. מתרצת הגמרא: **לְפִי שֶׁאֵין תְּנַאי בְּחוּפָּה**, כלומר, אי קיום תנאי אינו מבטל חופה, כלומר שהבעל מוחל על תנאו לא רק בשעת ביאה אלא אף בשעת החופה מחמת חיבת אשתו. ואם קטנה תמאן ותצא לאחר החופה בלא גט, יטעו לומר שהחופה נעשתה על תנאי והתנאי לא התקיים.

מקשה הגמרא: **מָסַר הָאָב לְשָׁלּוּחֵי הַבַּעַל מַאי אִיכָּא לְמֵימַר**, כלומר תקופת האירוסין של האשה מסתיימת לא רק בכניסתה לחופה, אלא גם כשהאב שקידש את בתו מוסר אותה לשלוחי הבעל לשם נישואין, באופן זה אין חיבת חופה ולא חיבת ביאה. אם כן גם כשאמה או אחיה של הקטנה מוסרים אותה לשלוחי הבעל, היא נחשבת לנשואה ולדעת בית שמאי אינה יכולה למאן, וקשה, הרי לא יטעו לומר שהיה תנאי בקידושין ולא התקיים שהרי באופן זה הבעל לא מוחל על תנאו. מתרצת הגמרא: **לֹא פְּלוּגּ רַבָּנָן** – חכמים לא חילקו בתקנתם וכל קטנה נשואה אינה יכולה למאן אפילו באופן שאין הבעל מוחל.

הגמרא מבארת את טעמם של בית הלל: **וּבֵית הִלֵּל**, שמתירים לקטנה נשואה למאן ואינם גוזרים שיאמרו שיש תנאי בנישואין, טעמם **מִידָּע יָדְעִי דִּנִישּׂוּאֵי קָטַנָּה דְּרַבָּנָן נִינְהוּ** – אנשים יודעים שקידושי קטנה חלים רק מדרבנן, וביבנו שאם היא יוצאת בלא גט משמע שמיאנה בבעלה, ולא שהיה ביניהם תנאי שלא קויים והנשואין בטלים.

ביאור נוסף במחלוקת בית שמאי ובית הלל: **רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ** – אמרו שניהם, **טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי** הוא, **לְפִי שֶׁאֵין אָדָם עוֹשֶׂה** מעשה שיכול להביא לידי כך **שִׁבְעִילָתוֹ תְּהֵיהּ בְּעִילַת זְנוּת**. ומעתה, אם קטנה נשואה תוכל למאן, ימנעו בני אדם מלשאת קטנה שמא תמאן ותעקור את קידושיה ויתברר שכל הבעילות שבעל אותה היו בעילות של זנות ולא של נישואין, ותיעקר תקנת רבנן להשיא את הקטנה כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר.

מקשה הגמרא: **נִבְנְסָה לְחוּפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה** שלדעת בית שמאי אינה ממאנת, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – איזה טעם יש לומר בזה, הלא מאחר שלא נבעלה אין חשש שיעשו את בעילתו בעילת זנות. מתרצת הגמרא: **לֹא נֵיחָא לֵיהּ דְּתֵיתֵי חוּפָּה דְּאִיסּוּרָא** – אין אדם רוצה שתעשה חופתו חופת איסור של ביאת זנות, וחוזר החשש שימנעו מלשאת את הקטנה ותתבטל תקנת חכמים.

מקשה הגמרא: **מָסַר הָאָב** את בתו **לְשָׁלּוּחֵי הַבַּעַל**, והוא הדין בשאמה או אחיה מסרוה לידי שלוחי הבעל שדינה כנשואה ולדעת בית שמאי אינה יכולה למאן, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – איזה טעם יש לומר בזה, הלא אין כאן לא חופה ולא ביאה של זנות. מתרצת הגמרא: **לֹא פְּלוּגּ רַבָּנָן** – חכמים לא חילקו בתקנתם וכל קטנה נשואה אינה יכולה למאן אפילו באופן שאין בעילה או חופה של זנות.

הגמרא מבארת את טעמם של בית הלל: **וּבֵית הִלֵּל**, סוברים, כאשר קטנה נשואה ממאנת, **בֵּינָן דְּאִיכָּא** קִדּוּשִׁין **וּכְתוּבָּה** בנישואיה, **לֹא אָתוּ לְמֵימַר** – לא יבואו לומר לאחר שמיאנה **דְּבִעִילָתוֹ בְּעִילַת זְנוּת**, ולא ימנעו בני אדם מלשאת קטנה.

ביאור נוסף במחלוקת בית שמאי ובית הלל: **רַב פָּפָּא אָמַר**, **טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי** שקטנה נשואה אינה יכולה למאן הוא **מִשּׁוּם פִּירֵי** – משום פירות נכסי מלוג של האשה, **וְטַעְמָא דְּבֵית הִלֵּל** שאף נשואה ממאנת, גם הוא **מִשּׁוּם פִּירֵי**. ומבאר רב פפא: **טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי מִשּׁוּם פִּירֵי**, **דְּאִי אָמְרַתְּ נְשׂוּאָה תָּמֵאן שָׁמִיט וְאָכֵיל לְהוּ מִינַּהּ**, הבעל יאכל את הפירות ולא יטרח לעבוד ולהשביח את השדה והיא תיפסד על ידי כך, כיון **דְּסוֹף סוֹף לְמֵיפַּק בַּיְיאָה** – שבסופו של דבר אשתו תמאן ותצא מרשותו. **וּבֵית הִלֵּל** סוברים, **אַדְּרַבָּה** – להיפך, **כֵּיוָן דְּאָמְרַתְּ תָּמֵאן** – כיון שאתה אומר שנשואה יכולה למאן, **אַשְׁכּוּחֵי מַשְׁכַּח לְהוּ** – הבעל ישביח את הנכסים, **סָבַר דְּאִי לֹא** – לפי שהוא סבור שאם לא ישביח את הנכסים, **עָיְיצִי** [–ייעצו] **לָהּ קְרוֹבֶיהָ** של אשתו למאן **וּמַפְקֵי לָהּ מִינַּיהּ** – ויוציאו אותה ממנו.

ביאור נוסף במחלוקת התנאים: **רָבָא אָמַר**, **חַיְינוּ טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי** לפי **שֶׁאֵין אָדָם טוֹרֵחַ בְּסָעוּדָה** של נישואין **וּמַפְסִידָהּ**, ואם תוכל קטנה נשואה למאן, ימנעו לשאתה, שמא תמאן ויפסידו את דמי סעודת הנישואין. **וּבֵית הִלֵּל** סוברים, **תַּרְוַיְיהוּ נִיחָא לְהוּ** – לשניהם נוח בנישואין אלו [אף שיתכן שתמאן והוא יפסיד את דמי

המשך בעמ' סז

הסעודה) **כְּדֵי דְּלִיפּוּךְ עֲלֵיהוּ קָלָא דְּאֵישׁוּת** – שיצא עליהם קול שהם נשואים, ולא ימנעו מלשאת קטנה.

שנינו במשנה: **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים** ממאנת **בְּבַעַל וכו'** ולא ביבם, ובית הלל אומרים בבעל וביבם. הגמרא דנה במהות המיאון ביבם לשיטת בית הלל: **אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא**, הקטנה **מְמָאֶנֶת לְמַאֲמָרוֹ**, בלומר מפקיעה את קידושי המאמר ואינה זקוקה לגט, **וְאֵינָהּ מְמָאֶנֶת לְזִיקָתוֹ** – אבל אינה מפקיעה את הזיקה ועליה לחלוץ כדי להפקיע את הזיקה. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא**, שהמיאון מפקיע רק את המאמר, **מַאֲמָר דְּמִדַּעְתָּהּ** – מאמר שנעשה מדעת האשה ומרצונה שהרי אינו יכול לקדשה בעל כרחה, **מָצְיָא עָקְרָא** – יכולה היא לעוקרו על ידי מיאון, אבל **זִיקָּה דְּבַעַל כָּרְחָהּ** מכח קידושי הראשון או מכח נישואי הראשון שלא מיאנה בו, **לָא מָצְיָא עָקְרָא** – אינה יכולה לעוקרו על ידי מיאון.

מקשה הגמרא: **וְהָרֵי בִּיאָה** של יבם **דְּבַעַל כָּרְחָהּ** – שרשאי לבא עליה וליבמה אפילו בעל כורחה

וּמָצְיָא עָקְרָא – ואף על פי כן מצינו שלדעת בית הלל קטנה ממאנת ביבם גם לאחר שכנסה ובא עליה, ועוקרת במיאונה את קנין היבם שנעשה בביאה בעל כרחה. מוכח שאין טעמו של רבי אושעיא שאינה ממאנת לזיקתו מחמת שהיא נוצרה בעל כרחה.

הגמרא מביאה טעם אחר לדבריו: אֶלָּא, הטעם שמיאון עוקר ביאה ומאמר ואינו עוקר זיקה, בֵּיאָה וּמַאֲמָר דְּהוּא קָעָבִיד – שהיבם עושה אותם, מָצְיָא עָקְרָא – יכולה לעקור אותם על ידי המיאון, שכן לא חילקו חכמים בין מאמר וביאה של יבם לבין קידושין ונישואין של קטנה סתם, אבל זִיקָּה דְּרַחֲמָנָא רְמָא עֲלָהּ – שהתורה הטילה עליה מחמת שלא מיאנה בבעלה קודם מותו, לֹא מָצְיָא עָקְרָא – אינה יכולה עתה לעקור על ידי מיאון.

יש החולקים על רבי אושעיא: עִילָּא אֲמַר, מֵאֲנָה היא אַף לְזִיקָּתוֹ של היבם ואינה צריכה חליצה. מַאי טַעְמָא – מה הטעם שיכולה למאן בזיקה, נִישּׂוּאֵי קָמָאֵי קָא עָקְרָא – המיאון עוקר את הנישואין של בעלה הראשון שמת וממילא אין כאן שום זיקה.

מקשה הגמרא: אֵיתִיבֵיהּ רָבָא לְעִילָּא, שנינו במשנה (לעיל ב:), כָּל אחת משש עשרה העריות שנמנו שם במשנה הפוטרות את צרותיהן מחליצה ומיבום, שֶׁיְּכוֹלָה היתה לְמָאֵן בבעלה בחייו, כגון שהיתה קטנה והיתה נשואה רק מדרבנן, וְלֹא מֵיאֲנָה בו, כגון ראובן השיא את בתו הקטנה והתגרשה או התאלמנה, ועתה הבת הקטנה אינה עוד ברשות האב, ונישואיה מעתה עד שתגדיל הן מדרבנן. שמעון אחי ראובן שהיה כבר נשוי לאשה, נשא גם את בתו הקטנה של ראובן ולא מיאנה בו. שמעון מת בלי בנים ונפלו לפני ראובן, בתו וצרתה. הדין הוא שצָּרָתָהּ חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְייַבֶּמֶת. והטעם, כיון שהערוה, כלומר בתו, היתה נשואה לשמעון בנישואין דרבנן, אין צרתה נחשבת צרת ערוה גמורה לפוטרה לגמרי אף מחליצה, אלא היא צרת ערוה במקצת שאסורה בייבום וצריכה חליצה. וְקשה אַמַּאי – מדוע שצרתה לא תתייבם, תְּמָאן הקטנה הַשְׁתָּא – עתה באביה היבם וְתַעֲקְרִינְהוּ [לדעת עולא] למפרע לְנִישּׂוּאֵי קַמָּאֵי – את נישואי אחיו שמעון וְתִתְייַבֵּם צָרָתָהּ, שהרי התברר למפרע שהיא מעולם לא היתה צרת ערוה. ועל כרחך שמיאון ביבם אינו עוקר את נישואי הראשון ולא כדברי עולא.

מתרצת הגמרא: צָרַת עֶרְוָה שָׁאנִי – דינה שונה, דְּתָנֵי רַבִּי בַּר יְחֶזְקֵאל בברייתא, קטנה שֶׁמִּיאֲנָה בְּבַעַל בחייו מוּתֶּרֶת להינשא לְאָבִיו, לפי שהמיאון עקר את הנישואין למפרע, הרי זה נחשב כאילו בא עליה באונס או בפיתוי שמותרת להינשא לאביו. אבל אם מת בעלה ומיאנה בְּיָבָם, היא יוצאת וניתרת לשוק בלי חליצה, ואף על פי כן היא אֲסוּרָה לְאָבִיו. אַלְמָא – מוכח מכאן שאף שהמיאון הועיל לעקור את הנישואין הראשונים של הבעל שמת, ואין עוד זיקה ויבום, מכל מקום כיון שנישואין אלו הועילו להצריכה יבום, וּבְשָׁעַת נְפִילָה ליבום קודם שמיאנה היתה נִרְאֵית כְּבֵלְתּוֹ של אביו, לכן משום מראית העין היא אסורה לאביו. ואם כן הָכָא נַמִּי – אף כאן לגבי קטנה שנפלה לפני אביה לייבום עם צרתה, אף שהמיאון עוקר את הנישואין הראשונים והתברר למפרע שצרתה אינה צרת ערוה כלל, מכל מקום מאחר וּבְשָׁעַת הִנָּפְלָה לייבום היתה נִרְאֵית כְּצָרַת בִּתּוֹ, לכן משום מראית עין אסורה צרתה להתייבם לאב.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בקטנה שמיאנה ביבם ויש לו אחים נוספים: אָמַר רַב, קטנה שֶׁמִּיאֲנָה בָּזֶה – ביבם אחד והיו לו אחים נוספים, כשם שאסורה להתייבם ליבם שמיאנה בו, כך אֲסוּרָה להתייבם לָזֶה – לאחיו של היבם, וצריכה חליצה להתירה לשוק. והטעם שנאסרת על כולם, מִידֵּי דַּהֲוָה אַבַּעַלַת הַגֵּט – בדומה לדינה של היבמה שקיבלה גט מאחד האחים, בַּעֲלַת הַגֵּט, לָאו בֵּיזָן, דְּאִיתַּסָּרָא לָהּ לְחַד אִיתַּסָּרָא לְהוּ לְכוּלְּהוּ – האם לא אומרים שכשם שנאסרת על האח שנתן לה את הגט, כך נאסרת על שאר האחים, הָכָא נַמִּי לֹא שָׁנָא – אף כאן במיאון אין הדין שונה, וכשם שנאסרת על היבם שמיאנה בו, כך נאסרת על שאר האחים.

וְשָׁמוּאֵל אָמַר, מֵיאֲנָה בָּזֶה – ביבם אחד מוּתֶּרֶת לָזֶה – ליבם אחר. וְלֹא דָּמְיָא לְבַעֲלַת הַגֵּט – ואין זה דומה לגט שנתן יבם אחד שפוסלה גם על שאר האחים, כיון שבַּעֲלַת הַגֵּט, הוּא דְּקָא עָבִיד בָּהּ – היבם הוא זה שעשה בה מעשה שנתן לה את הגט. אבל הָכָא במיאון, הִיא קָעָבְדָא בַּיהּ – היבמה היא זאת שעשתה ביבם מעשה, דְּאָמְרָה ׳לֹא רָעֵינָא בָךְ וְלֹא צָבְיָנָא בָךְ׳ – איני רוצה בך ואיני חפצה בך. משמע שרק בָּךְ הוּא דְּלֹא רָעֵינָא – איני רוצה, הָא בְּחָבְרָךְ – ביבם השני, רָעֵינָא – אני כן רוצה.

רַב אַפִּי אָמַר, מֵיאֲנָה בָּזֶה מוּתֶּרֶת אֲפִילּוּ לוֹ – אפילו ליבם שמיאנה בו. שואלת הגמרא: לֵימָא – שמא נאמר שרב אסי כְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר אֵינָהּ מְמָאֶנֶת לְזִיקָּתוֹ, כלומר כיון שלשאר האחים יש גם זיקה ליבמה, והמיאון ליבם אחד אינו עוקר אלא את הזיקה של היבם שהיא ממאנת בו, ועדיין נשארה זיקה לשאר האחים, הרי זה מיאון לחצי זיקה ואינו מועיל כלל אף ליבם שמיאנה בו, ולכן היא מותרת לכולם.

כִּי אֲתָא רַבִּין מארץ ישראל לבבל אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, מֵיאֲנָה בָּזֶה ביבם אחד מוּתֶּרֶת לָאַחִין של היבם, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חכמים לרבי יוחנן. נחלקו אמוראים מי הם החכמים שלא הודו לרבי יוחנן. מבררת הגמרא: מַאן לֹא הוֹדוּ לוֹ, אָמַר אַבָּיֵי, רַב שסובר שמיאנה בזה אסורה לכולם, חולק על רבי יוחנן שמתירה לכל האחים.

רָבָא אָמַר, רַבִּי אוֹשַׁעְיָא הסובר שאין מיאון מועיל לזיקה כלל, והממאנת ליבם מותר לו לכונסה, הוא החולק על רבי יוחנן. שכן רבי יוחנן שאמר מיאנה בזה מותרת לאחים, הכוונה לכולם כולל היבם שמיאנה בו. אלא שזה דווקא כשיש כמה אחים ומיאנה באחד מהם, שבאופן זה לא מועיל המיאון, משום שאין מיאון לחצי זיקה וכסברת רב אסי, אבל אם יהיה רק יבם אחד שהמיאון הוא בכל הזיקה, יועיל המיאון ותהא אסורה ליבם.

וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים שגם רַב אַפִּי לא הודה לו. שכן רבי יוחנן שאמר שהיא מותרת לאחים, הכוונה דווקא לאחים היא מותרת אבל לא למי שמיאנה בו, ואילו רב אסי מתיר אפילו למי שמיאנה בו, וכל שכן שרבי אושעיא אינו מודה לו שכן הוא סובר שמיאון ביבם לא מועיל כלל להפקיע את הזיקה ומותר ליבם שמיאנה בו, ליבמה.

הגמרא דנה במחלוקת בית שמאי ובית הלל אם מועיל מיאון שלא בפני הבעל. שנינו במשנה: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים בְּפָנָיו וכו׳ ובית הלל אומרים בין בפניו ובין שלא בפניו. תָּנָיָא – שנינו בברייתא, אָמְרוּ לָהֶן בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי וְהַלֹּא פִּישׁוֹן הַגָּמָל מֵיאֲנָה אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. אָמְרוּ לָהֶן בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל, פִּישׁוֹן הַגָּמָל בְּמִדָּה בְּפוּשָׁה מָדַד, כלומר התנהג עם אשתו שלא כדין, שהיה מפסיד נכסי מלוג שלה, לְפִיכָךְ מָדְדוּ לוֹ בְּמִדָּה בְּפוּשָׁה, לכך התנהגו איתו חכמים שלא כדין, והתירו את אשתו על פי מיאון שלא בפניו.

שואלת הגמרא: מִדְּקָא אָכִיל פֵּירֵי – מתוך כך שפישון אכל פירות נכסי מלוג של אשתו, פְּשִׁיטָא נְשׂוּאָה הִיא – פשוט הדבר שאשתו הקטנה היתה נשואה לו, שהרי באירוסין אין הארוס אוכל פירות נכסי מלוג, וְהָאָמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי במשנתנו נְשׂוּאָה לֹא מְמָאֶנֶת. משיבה הגמרא: תְּרֵי קִיטְרֵי עֲבַדוּ בֵּיהּ – שני קשרים קשרו חכמים לרעתו, האחד, שהתירוה על פי מיאון שלא בפניו. והשני, שהתירוה על פי מיאון לאחר שכבר נישאת.

שנינו במשנה: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים ממאנת בְּפָנֵי בֵּית דִּין וכו׳ ובית הלל אומרים בבית דין ושלא בבית דין. הגמרא מבארת ענין מיאון בבית דין שהוזכר במשנה: תְּנַן הָתָם במשנה (סנהדרין ב:), הַחֲלִיצָה שמתירה את היבמה לשוק, וְהַמִּיאוּנִין שמתירה לשוק את הקטנה

המשך בעמ׳ רכה

שהשיאוה אמה ואחיה, צריך שיעשו בִּשְׁלֹשָׁה – לפני שלשה דיינים. מבארת הגמרא: מַאן תַּנָּא – מיהו התנא הסובר שמיאון צריך להיעשות בפני שלושה דיינים. אָמַר רַבָּה, בֵּית שַׁמַּאי הִיא, שכך שנו במשנתנו. דוחה הגמרא: אַבֵּי אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא – תאמר שהמשנה סוברת כְּבֵית הִלֵּל שאין צריך למאן בפני בית דין, מכל מקום עַד כָּאן לֹא קָאָמְרֵי – עד עתה לא שמענו שאמרו בֵּית הִלֵּל אֶלָּא דְּלֹא בָּעֵינַן – שלא צריך שתמאן בפני בית דין מוּמְחִין, אֲבָל מיאון בפני שְׁלֹשָׁה הדיוטות בָּעֵינַן – גם בית הלל מודים שצריך. בְּרַתָּנְיָא – וכך שנינו בברייתא, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, ממאנת בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וְאִלּוּ וְאִלּוּ מוֹדִים שֶׁצָּרִיךְ שְׁלֹשָׁה, הרי מפורש בברייתא שאף לדעת בית הלל צריך שלשה דיינים. ממשיכה הברייתא: רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁירִין מיאון בִּשְׁנַיִם – לפני שני עדים. הגמרא קובעת הלכה: אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מָנְיוּמִי אָמַר רַב נַחְמָן הֲלָכָה כְּאוֹתוֹ הַזּוֹג, כלומר מיאון כשר אף בפני שנים.

שנינו במשנה: אמרו להם בית הלל לבית שמאי, ממאנת והיא קטנה, כלומר, כל זמן שהיא קטנה יכולה למאן, ואפילו נישאת כשהיא קטנה ארבע וחמש פעמים, בכל פעם שמתארסת או שנשאת רשאית למאן בבעלה ולצאת בלי גט. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אין בנות ישראל הפקר, שיהיו מאורסות לכמה בעלים ויוצאות מהם במיאון בלי גט, אלא ממאנת וממתנת עד שתגדיל וּתְמָאֵן וכו' ותינשא.

לכאורה משמע שעליה למאן פעם נוספת. מקשה הגמרא: וְהָא מַיְּאָנָה חֲדָא זִימְנָא – והרי כבר מיאנה פעם אחת בבעלה בקטנותה, ומדוע צריכה למאן עוד פעם לכשתגדיל. מתרצת הגמרא: אָמַר שְׁמוּאֵל, כוונת בית שמאי לומר שהיא צריכה להמתין עַד שֶׁתַּגְדִּיל, וְתֹאמַר רוֹצָה אֲנִי בַּמֵּיאוּנִים הָרִאשׁוֹנִים, וכך נדע שהיא לא חוזרה בה מהמיאון.

ביאור נוסף: עוֹלָא אָמַר, אין כוונת בית שמאי להצריכה מיאון פעם נוספת, אלא תַּרְתֵּי קָתָנֵי – בית שמאי נקטו את שתי האפשרויות העומדות לפני הקטנה, אוֹ שֶׁתִּמָּאֵן וְתמתין עד שתַּגְדִּיל ולא תתארס בינתיים כדי שלא תשוב ותמאן, וְאז תֵּיאָרֵס וקידושיה יהיו מהתורה ושוב לא תוכל למאן, אוֹ שֶׁתִּמָּאֵן וְתִנָּשֵׂא לְאַלְתַּר, ושוב לא תוכל למאן [לדעת בית שמאי] שאין מיאון מן הנישואין.

מקשה הגמרא: בִּשְׁלָמָא – מובן הדבר לפי עוֹלָא, חַיְינוּ דְּקָתָנֵי – זה מה שכתבה המשנה עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְתִנָּשֵׂא, והכוונה או שתגדיל או שתנשא ושוב לא תמאן. אֶלָּא לְשְׁמוּאֵל שפירש בכוונת המשנה שהיא צריכה לקיים את מיאונה הראשון, 'עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְתֹאמַר' מִיבָּעֵי לֵיהּ – הוצרכה המשנה לכתוב. מסיימת הגמרא: קַשְׁיָא – אכן לשמואל לשון המשנה קשה.

משנה

משנתינו דנה באלו אופנים חלים קידושין דרבנן בקטנה להצריכה מיאון: אֵי זוֹ הִיא קְטַנָּה שקידושיה מדרבנן וְשֶׁצְּרִיכָה לְמָאֵן כדי לצאת בלי גט, כָּל שֶׁהִשִּׁיאוּהָ אִמָּהּ וְאַחֶיהָ לְדַעְתָּהּ – בהסכמתה. אבל אם הִשִּׁיאוּהָ שֶׁלֹּא לְדַעְתָּהּ, אין הקידושין תופסים בה אפילו מדרבנן וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְמָאֵן אלא עוזבת אותו והולכת. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר כָּל תִּינוֹקֶת שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְשָׁמוֹר על כסף או שטר קִדּוּשֶׁיהָ, לֹא חלים הקדושין אף מדרבנן וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְמָאֵן. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר אֵין מַעֲשֶׂה קְטַנָּה בְּלוּם, ואינה נחשבת כאשתו אֶלָּא כְּמַפּוּתָהּ. לפיכך בַּת יִשְׂרָאֵל קטנה שנישאת לְכֹהֵן, לֹא תֹּאכַל בִּתְרוּמָה. וּבַת כֹּהֵן קטנה שנישאת לְיִשְׂרָאֵל, תֹּאכַל בִּתְרוּמָה. רַבִּי אֶלְיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר כָּל עַצְמָהּ שֶׁהִיא מִן הָאִישׁ, כלומר אם הסיבה שהיא מתעכבת ודרה עמו, היא מחמתו, נחשב בְּאִילּוּ הִיא אִשְׁתּוֹ. וְכָל עַצְמָהּ שֶׁאֵינָהּ מִן הָאִישׁ, כלומר שלא מחמתו, נחשבת כְּאִילּוּ אֵינָהּ אִשְׁתּוֹ, והגמרא תפרש את דבריו.

גמרא

אָמַר רַב יְהוּדָה, וְאָמְרִי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא – ויש אומרים ששנינו בברייתא, בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ בית דין כּוֹתְבִין גֵּט מֵיאוּן כדי שידעו שהמיאון נעשה כהלכה, וכך היו כותבים בו, לֹא רָעָנָא בַּיהּ – איני רוצה בו, וְלֹא צְבֵינָא בַּיהּ – ואיני חפיצה בו, וְלֵית אֲנָא בָּעֵיא לְהֶהְנָסְבָא לֵיהּ – ואין אני רוצה לינשא לו. בֵּינַיִן דַּחֲזוּ דִּנְפִישׁ דִּיבּוּרָא – כיון שראו שיש בזה אריכות דברים, אָמְרִי – אמרו חכמים